

Examen VWO 2017

tijdvak 1
vrijdag 12 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 28 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met de geschiedenis van de Noord-Poolse stad Szczecin (in het Duits: Stettin):

- 1 De industrialisatie kwam in de regio op gang. Er werd een spoorlijn aangelegd tussen Szczecin en Berlijn.
- 2 De opbloeiende handel tussen de steden in West-Europa en steden in het Oostzeegebied was gunstig voor Szczecin. De stad trad toe tot het handelsverbond van de Hanze en groeide uit tot een belangrijke handelsstad.
- 3 Nadat het leger van de Sovjet-Unie Szczecin veroverde, werd de stad samen met andere gebieden in het oosten van Duitsland toegewezen aan Polen.
- 4 Evenals in andere Poolse steden braken er in Szczecin stakingen uit, die uiteindelijk leidden tot het verdwijnen van het communistische bewind en tot vrije verkiezingen in Polen.
- 5 In het Duitse Rijk brak oorlog uit tussen katholieke en protestantse vorsten. Veel Europese staten mengden zich in de strijd, waarbij Zweden Szczecin veroverde en bijna een eeuw lang bezet hield.
- 6 Slavische stammen verzetten zich tegen de Duitse bisschop Otto van Bamberg. Er kwam daardoor een voorlopig einde aan de pogingen het gebied rond Szczecin te bekeren tot het christendom.

- 2p 1 Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

In de Atheense stadstaat werd gebruikgemaakt van het ostracisme, het schervengericht. Eén keer per jaar kon de volksvergadering besluiten om dit schervengericht te houden. De leden van de volksvergadering krasten daarbij de naam van een politiek leider van wie zij af wilden op een potscherf. Degene tegen wie de meeste stemmen werden uitgebracht, werd voor tien jaar verbannen uit Athene.

Naar aanleiding hiervan kom je tot de bewering dat het ostracisme de Atheense democratie zowel kon beschermen als verzwakken.

- 2p 2 Ondersteun beide delen van de bewering met een argument.

Gebruik bron 1.

Deze bron beschrijft twee manieren waarop de consolidatie van het Romeinse imperium plaatsvindt.

- 2p 3 Geef aan welke twee manieren dat zijn.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

Een conclusie:

Uit deze bron blijkt dat de Frankische edelen de Noorman Rollo onschadelijk proberen te maken door hem op te nemen in de politieke en culturele structuur van het Frankische rijk.

- 4p 4 Licht deze conclusie toe door, telkens met een voorbeeld uit de bron, te laten zien dat:
- geprobeerd wordt Rollo op te nemen in de politieke structuur van het Frankische rijk en
  - geprobeerd wordt Rollo op te nemen in de culturele structuur van het Frankische rijk en
  - de opzet van de edelen in politiek opzicht minder geslaagd is en
  - de opzet van de edelen in cultureel opzicht succesvoller is.

Gebruik bron 2.

Een gegeven:

Deze kroniek is geschreven in de abdij van St. Denis, die in de elfde eeuw onder sterke invloed komt van het Franse koningshuis van de Capetingen. Door dit gegeven ga je twijfelen aan de betrouwbaarheid van de weergave van het optreden van koning Karel in de bron.

- 2p 5 Leg met een voorbeeld uit de bron uit, dat door dit gegeven je twijfel terecht is.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

Een interpretatie:

Het beleid van Hendrik VIII zoals dit uit de bron naar voren komt, sluit aan bij het beleid dat koningen al in de middeleeuwen voeren.

- 4p 6 Leg met twee kenmerkende aspecten van de late middeleeuwen uit, dat er continuïteit bestaat tussen dit middeleeuwse beleid en het beleid van Hendrik VIII.

Gebruik bron 4.

Dit document wordt gezien als een belangrijke bron voor de voorgeschiedenis van de Opstand.

- 4p 7 Ondersteun deze visie door:
- met een maatregel uit de bron te laten zien in welk opzicht Margaretha afwijkt van de godsdienstpolitiek van Filips II en
  - de aanleiding te noemen die haar tot deze beleidswijziging bracht en
  - aan te geven welk onbedoeld gevolg op korte termijn deze Moderatie in de Nederlanden had en
  - de maatregel te noemen waarmee Filips II duidelijk maakte dat hij het beleid van Margaretha afwees.

Gebruik bron 5.

In deze discussie tussen Coornhert en Van der Laen komt een oorzaak naar voren van het uiteenvallen van de Pacificatie van Gent.

- 2p 8 Leg uit welke oorzaak dat is.

Gebruik bron 5.

In de beginjaren van de Opstand droeg Willem van Oranje zijn opvatting uit over de godsdienstpolitiek die gevoerd moest worden.

- 2p 9 Leg uit wiens opvatting over de godsdienstpolitiek beter aansluit bij die van Willem van Oranje, de opvatting van Coornhert of die van Van der Laen.

In september 1579 verzocht Günther van Schwarzburg de Staten-Generaal de schulden voor hun rekening te nemen die hij had gemaakt om een groep ruiters in te huren voor het leger van de opstandelingen. Toen in januari 1581 de Staten-Generaal hierover nog geen beslissing hadden genomen, weigerde Willem van Oranje de afgevaardigden uit de vergaderzaal te laten vertrekken, totdat zij hadden ingestemd met het verzoek.

Bij deze gebeurtenissen passen twee uitspraken:

- 1 Willem van Oranje verzette zich met zijn optreden tegen de manier waarop de besluitvorming in de opstandige gewesten tot stand komt.
- 2 De reactie van Willem van Oranje op het conflict rond Günther van Schwarzburg kan verklaard worden vanuit de functie van Willem van Oranje.

- 2p 10 Ondersteun beide uitspraken met een verschillend historisch argument.

Twee gegevens:

- 1 In 1630 veroverde de Nederlandse West-Indische Compagnie (WIC) de stad Recife in Brazilië op de Portugezen. Rondom de stad lagen veel suikerplantages.
- 2 In 1637 veroverde de WIC het fort Elmina aan de kust van het huidige Ghana op de Portugezen.

Beide veroveringen waren onderdeel van het 'Grand Desseyn', een samenhangend project van de Republiek om de economie van Portugal (toen onderdeel van het Spaanse rijk) te ondermijnen.

- 3p 11 Noem het **politieke** doel van het 'Grand Desseyn' en leg uit dat de verovering van Recife de inname van Elmina nodig maakte om het 'Grand Desseyn' te doen slagen.

Gebruik bron 6.

In dit bronfragment komen de ideeën van de Franse filosoof Diderot naar voren.

- 3p 12 Licht dit toe door, telkens met een verwijzing naar de bron:
- uit te leggen tot welke stroming in de Verlichting Diderot gerekend kan worden en
  - aan te geven dat Diderot inspirator zal zijn geweest voor abolitionisten.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

Malesherbes is het voor een deel eens met de kritiek op het regime in zijn tijd, maar blijft tegelijkertijd de koning steunen.

- 3p 13 Ondersteun deze interpretatie door:
- aan de bron twee kritiekpunten op het regime te ontleen die passen bij ideeën van de Verlichting en
  - met de bron aan te geven dat Malesherbes vooruitloopt op de grondwet van 1791.

Gebruik bron 8.

Een interpretatie:

De standpunten van de Vaderlandsche Sociëteit zijn beïnvloed door de ideeën van de Jacobijnen.

- 4p 14 Licht deze interpretatie toe door twee ideeën van de Jacobijnen te noemen en elk idee te verbinden met een standpunt van de Vaderlandsche Sociëteit uit de bron.

Moderne tijd

Gebruik bron 9.

Van Eck legt in dit fragment een verband tussen een maatschappelijk en een politiek vraagstuk van zijn tijd.

- 3p **15** Licht dit verband toe door aan te geven:
- welk motief van de regering voor het voorstel tot kiesrechtuitbreiding Van Eck suggereert en
  - welke sociaaleconomische verandering de achtergrond vormde van dit voorstel en
  - dat de opvattingen van Van Eck passen in een politieke traditie die zich afzet tegen de radicale denkers uit de Verlichting.

Twee samenhangende gegevens:

- 1 Aan het einde van de negentiende eeuw had Engeland een voorsprong op Frankrijk in het in bezit nemen van gebieden in Afrika.
- 2 Bismarck zette zich tijdens de Conferentie van Berlijn in, om de koloniale bezittingen van Frankrijk in Afrika uit te breiden.

- 2p **16** Geef aan waarom de inzet van Bismarck opmerkelijk te noemen was, maar toch paste bij zijn buitenlandse politiek op dat moment.

Gebruik bron 10.

De tekenaar geeft hier een mening weer over de discussie over nieuwe investeringen in de Duitse marine die past bij de politieke achtergrond van *Der Wahre Jacob*.

- 4p **17** Licht dit toe door:
- met twee verwijzingen naar de prent die mening weer te geven en
  - daarmee aan te geven dat deze prent past bij de politieke achtergrond van het tijdschrift *Der Wahre Jacob*.

In 1922 schrijft de vroegere Duitse keizer Wilhelm II over het einde van de Eerste Wereldoorlog:

"Het schijnt het noodlot van Duitsland te zijn dat Duitsers altijd overwonnen worden door Duitsers."

- 3p **18** Noem twee historische gebeurtenissen uit de laatste maanden van de Eerste Wereldoorlog die deze uitspraak ondersteunen en geef aan dat Wilhelm II met zijn uitspraak een visie geeft vanuit het perspectief van de oude elite.

Het Verdrag van Versailles voorzag in de oprichting van de Volkenbond. Deze organisatie streefde naar internationale samenwerking en vrede en veiligheid in de wereld. De Sovjet-Unie werd pas in 1934 toegelaten als lidstaat, nadat vooral Frankrijk daarvoor had gepleit.

- 3p **19** Geef aan waardoor:
- de Sovjet-Unie aanvankelijk uitgesloten werd van lidmaatschap van de Volkenbond en
  - de internationale situatie in 1934 Frankrijk ertoe bracht om te pleiten voor het lidmaatschap van de Sovjet-Unie en
  - de Sovjet-Unie na 1939 niet meer aan de verwachtingen van Frankrijk voldeed.

Gebruik bron 11.

De Olympische Spelen van 1936 in Berlijn zijn gebruikt om propaganda te maken voor het nieuwe Duitse bewind. Over het gebruik van deze foto voor dat doel zal het Ministerie van Propaganda gearzeld kunnen hebben.

- 2p **20** Verklaar deze mogelijke aarzeling door, telkens met een verwijzing naar de bron, aan te geven waardoor deze foto enerzijds wel, maar anderzijds niet geschikt is als nationaalsocialistische propaganda.

Gebruik bron 12.

Een bewering:

Uit de bron blijkt dat de Nederlandsche Oost Compagnie een nationaalsocialistische organisatie is.

- 3p **21** Toon dit aan met drie nationaalsocialistische ideeën die voorkomen in deze brochure.

Gebruik bron 12.

Na de Tweede Wereldoorlog wil de Nederlandse overheid Rost van Tonningen berechten voor collaboratie met de Duitse bezetter. De brochure van de NOC zou hierbij als bewijs kunnen dienen.

- 2p **22** Leg uit, met een verwijzing naar de bron, welke aanklacht tegen Rost van Tonningen met deze bron kan worden ondersteund.

De volgende beschrijvingen van het Russische volkslied staan in willekeurige volgorde:

- 1 Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd *De hymne van de Sovjet-Unie*, een lied met een patriotistische tekst, het nieuwe volkslied.
- 2 Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie werd als volkslied *Het Patriottenlied* gekozen totdat de Russisch leider Vladimir Poetin het liet vervangen door het *Volkslied van de Russische Federatie*.
- 3 Het volkslied *God behoede de Tsaar* werd door de communistische revolutionairen verboden vlak na hun machtsgreep.
- 4 Tsaar Alexander I liet het nieuwe volkslied *Gebed van de Russen* componeren om de overwinning op Napoleon te vieren.
- 5 Na de dood van Stalin werd de tekst van het volkslied waarin hij werd bejubeld, geschrapt en was het volkslied alleen nog een melodie.
- 6 Lenin voerde bij de stichting van de Sovjet-Unie de *Internationale* als volkslied in, een strijdlied voor de arbeidersbeweging met versies in vele talen.

- 2p **23** Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik de beschrijvingen uit vraag 23.

Volksliederen worden vaak gebruikt om een politieke boodschap uit te dragen. Bij een grote politieke verandering hoort dan ook een nieuw volkslied.

- 2p **24** Noem voor beschrijving 1 en voor beschrijving 5 de politieke boodschap die ermee werd overgedragen en verklaar bij elk van beide waardoor een nieuw volkslied nodig was.

Eén van de voorwaarden voor deelname aan het Marshallplan die de Verenigde Staten stelden, was dat de deelnemende Europese landen zouden gaan samenwerken bij het afbreken van onderlinge handelsbarrières.

- 2p **25** Leg het verband tussen deze voorwaarde en het politieke doel van het Marshallplan.

Gebruik bron 13.

Stel, bij een presentatie over de Praagse Lente bespreek je deze prent. Er ontstaat discussie over wat Brezjnev in de prent doet met de veters van Dubček: maakt hij ze los of knoopt hij ze juist vast?

- 3p **26** Beredeneer met een historisch argument of Brezjnev de veters van Dubček losmaakt of vastknoopt.

Gebruik bron 14.

In deze prent geeft tekenaar Haitzinger een mening weer over de kernwapenonderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie in de jaren 1970.

2p 27 Leg met een verwijzing naar de prent uit, welke mening dat is.

In de geschiedschrijving over de Koude Oorlog zijn er na 1991 veel nieuwe inzichten ontstaan.

2p 28 Leg uit waardoor deze inzichten na 1991 mogelijk werden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.